

УДК 725.822.5

асистент Гуменник І.В.,
науковий керівник: д.арх., проф. Проскураков В.І.
Кафедра дизайну архітектурного середовища
Національний університет “Львівська політехніка”

УКРАЇНСЬКІ ТРАДИЦІЇ В АРХІТЕКТУРІ ЛАНДШАФТНИХ ТЕАТРІВ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. В статті розглянуті проблеми впливу українських традицій на архітектуру ландшафтних театрів ХХІ століття та аналіз факторів, які формують типологічні особливості проектування видовищних споруд з автентичними національними ознаками.

Ключові слова: архітектура, ландшафтний театр, театр “просто неба”, народні традиції, автентичні національні ознаки, організація сценічного простору.

Постановка проблеми. Ландшафтний театр в сучасному розумінні даного терміну являє собою театральну споруду, яка в своїй архітектурі гармонійно використовує існуючий рельєф та ландшафтні особливості території, що оточує дану будівлю. Таким чином, природне навколишнє середовище накладає відповідні обмеження та формує основні риси, що характеризують театральну споруду на відкритому просторі, як видовищний об’єкт “просто неба”.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Багато українських архітекторів та дослідників народних традицій нашої країни в своїх працях зауважили, що самобутність народних традицій та культурна національна автентичність населення різних регіонів України суттєво впливають на архітектурні особливості створення ландшафтних театрів [1], [2], [3]. Фактори, що формують архітектуру ландшафтного театру ХХІ століття в Україні: перш за все, це – народні танці та гуляння на відкритих просторах, фольклорний хоровий спів, акценти на автентичній українській мові та традиційній колористиці (орнамент, символіка); по друге, це – театральна дія в ландшафті, яка вибудовується за давно сформованими схемами: по колу, в рядочок, за вісіркою або зіркою чи окремими групами [4], [5], [6], [7]. Наведені вище форми театально-просторової організації ландшафтних театрів беруть свій початок з українських народних традицій, які проявлялись в ритуальних іграх та магічних обрядах прадавніх слов’ян, що здійснювались під час проведення різноманітних дійств або свят, як на природі на відкритому просторі, в обійстях, так і в середині культових споруд.

Над даною проблематикою плідно працювали українські дослідники дизайну та архітектури такі як: Л.П.Александров, І.О.Богова, Ю.О.Бондар, А.П.Вергунов, І.Н.Гегельський, А.С.Залеська, Н.А.Ільїнська, О.Ю.Клековкін, О.П.Кужельний, І.А.Косаревський, Л.Ліхньовська, Ю.Ю.Нельговський, І.П.Приходько, І.Д.Родичкін та здійснені ними дослідження лягли в основу визначення національних рис в архітектурі ландшафтних театрів на території України [1], [2], [5].

Формулювання мети статті. В публікації розглядається питання впливу українських народних традицій та автентичних національних ознак на архітектуру театрів відкритого типу, розташованих в природньому ландшафті.

Виклад основного матеріалу. В процесі організації народних свят, ритуальних обрядів та ігор в природньому середовищі прадавні слов'яни, що проживали на території сучасної України використовували практично всі існуючі елементи ландшафту: береги річок та водоймищ, узбіччя доріг, печери, зелені насадження, каміння, вогнища та інші природні явища (веселка, дощ, сніг, тощо). Яскраво це проявляється саме у виборі архітектурних об'єктів, що використовувались українцями для проведення ритуальних обрядів, народних гулянь та святкових ігор на відкритому просторі в природньому ландшафті, у давньослов'янських поселеннях та спорудах (рис.1).

При цьому в процесі театралізованих дійств застосовувались практично всі відомі на сьогодні форми організації сценічного простору архітектурного об'єкту: аренна, кільцева, глибинна, поперечна, фронтальна та симультанна. Безперечно, наведені вище форми організації сценічного простору для розміщення глядацької аудиторії в подальшому трансформувались в основні схеми побудови театронів ландшафтних театрів.

Слід зауважити, що в прадавніх слов'ян під час проведення магічних дійств та театралізованих ритуалів на території поселень використовувались, зазвичай, такі об'єкти як вівтарі, ідоли, капища сакральних об'єктів та брами, колодязі, підлоги, декоративні рослини і свійська худоба, які утримувалась в оселях українців (рис.2). Саме наведені на рис.1 та рис.2 природні та антропогенні об'єкти ландшафту закладали підвалини архітектури майбутніх видовищних споруд на відкритому просторі, які з плином часу перетворились в сучасні ландшафтні театри. Природа в ландшафтному театрі на теренах України фігурує, як невід'ємний елемент сценічно-театрального простору і, в залежності, від місцевості, де розташовувалась видовищна споруда змінювався набір необхідних допоміжних приміщень; конструктивні вирішення несучих елементів і даху споруди; стилістика розміщення та номенклатура зелених насаджень, а також інші аспекти створення об'єктів даного функціонального призначення.

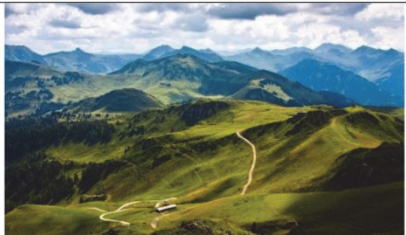

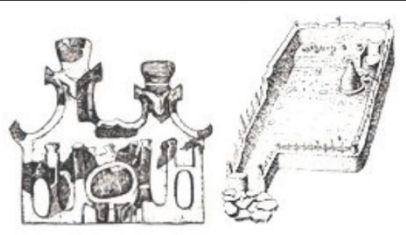
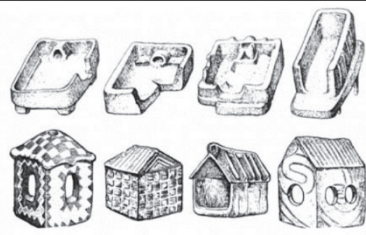
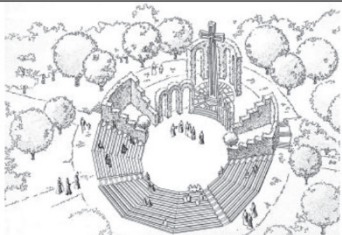

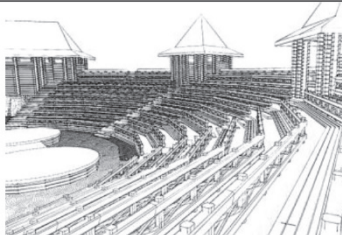
В ЛАНДШАФТІ		
ПОЛЯ	ГАЛЯВИНИ	ГАЇ
		
ГОРИ	РІКИ	ВОДОЙМИЦА
		
В ПОСЕЛЕННЯХ		
ОБІЙСТЯ	ПОДВІР'Я	ЖИТЛО
		
В СПОРУДАХ		
ГОРОДИЩА	КАПИЩА	САКРАЛЬНІ СПОРУДИ
		
ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕАТРАЛЬНОГО ПРОСТОРУ		
ДУХОВНИЙ ТЕАТР	ВЕРБАЛЬНИЙ ТЕАТР – МАЙДАН	ТЕАТР – АНТИЧНИЙ ПОЛІС
		
Проект комплексу споруд для проведення Богослужінь та масових релігійних театральних-видовищних заходів просто неба у Святоуспенській Унівській Лаврі монахів студитів біля м.Львова		Проект багатофункціонального відпочинкового комплексу – амфітеатру в смт.Східниці

Рис.1. Форми організації театального простору та архітектурні об'єкти, що характеризують особливості ландшафтних театрів в Україні

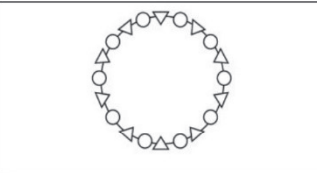
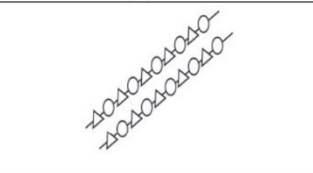

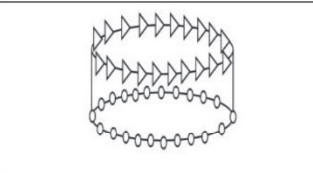

ВИДИ ПРОСТОРІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ СВЯТ, ІГОР, ОБРЯДІВ В ПРИРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ			
ПРИРОДНІ ЯВИЩА	ВОГНИЩА	КАМІННЯ	ПЕЧЕРИ
			
ЗЕЛЕНІ НАСАДЖЕННЯ	БЕРЕГИ РІЧОК	БЕРЕГИ ВОДОЙМИЩ	ДОРОГИ
			
ТИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ РИТУАЛЬНИХ ТА МАГІЧНИХ ДІЙСТВ В АНТРОПОГЕННОМУ СЕРЕДОВИЩІ			
ІДОЛИ	БРАМИ	КОЛОДЯЗИ	ОСНОВИ ПІДЛОГИ
			
СВЯТИЛИЩА	ВІВТАРІ	ДЕКОРАТИВНІ ДЕРЕВА	СВІЙСЬКА ХУДОБА
			
ПОБУДОВА ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЇ ПРИ МАСОВИХ ЗАХОДАХ			
КОЛО	РЯДОЧКИ	ВІСІМКИ, ЗІРКИ	ГРУПИ
			
КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ			
ФОЛЬКЛОРНІ ТАНЦІ ТА СПІВИ	ВЕРТЕПНІ ДІЙСТВА	УКРАЇНСЬКА МОВА	ТРАДИЦІЙНА КОЛЬОРИСТИКА
			

Рис.2. Українські народні традиції та чинники, що впливають на архітектуру ландшафтних театрів з автентичними ознаками

Ряд українських дослідників, таких як: Ю.Л.Богданова, А.А.Гриманов, В.М.Дударець, В.В.Куцевич, В.І.Проскуряков, А.А.Сафонов в своїх дослідженнях вибудували композиційну роль основних елементів ландшафту в якості яких виступали великі ріки, водоймища, значні підвищення по висоті (гори), тераси, яри, ліси та луки стали вирішальними факторами архітектурно-планувальних вирішень ландшафтних театрів. При цьому згадані вище науковці виокремили наступні чинники, які активно впливають на національні риси театральної архітектури на відкритому просторі [3], [4], [6], [7], [8], [9]:

- композиційно-планувальні фактори;
- використання кліматичних умов;
- характеристика рельєфу місцевості;
- історичні умови зони розташування об'єкту;
- застосування автентичного архітектурного декору та кольорової гами оздоблення;
- активне використання порушених сільськогосподарських територій та земель промисловості.

При цьому за думкою згаданих вище авторів для розташування театральних об'єктів на відкритому просторі підходять практично всі регіони України.

Однак, в результаті проведеного автором публікації фахового анкетування серед практикуючих архітекторів та організаторів театральної справи доведено, що природо-кліматичні умови України накладають певні обмеження на визначення зони оптимального розміщення ландшафтних театрів, що враховують поділ України на архітектурно-кліматичні райони та підрайони.

В залежності від природо-кліматичних умов та особливостей народних традицій населення відповідного регіону України, згідно з науковими дослідженнями доцільно виокремити три базових різновиди організації ландшафтних театрів:

- ландшафтні театри в зелених зонах населених пунктів (в парках, міських садах, гаях та на березі водоймищ);
- театри “просто неба”, що розташовані в гірському та складному рельєфі рекреаційної місцевості (характерні для регіону Карпат);
- видовищні споруди на відкритому просторі в міському середовищі (в історико-культурних, природно-заповідних територіях міст та урбанізованих мегаполісах).

На рис.3 автором даної статті представлено проектні вирішення комплексів на відкритому просторі, згідно з наведеною вище класифікацією ландшафтних театрів, що виконувались викладацько-професорським складом, випускниками та студентами кафедри дизайну архітектурного середовища

Національного університету “Львівська політехніка” під керівництвом доктора архітектури, професора Проскуракова В.І. (рис.3).

1	<p>Ландшафтні театри в зелених зонах населених пунктів (в парках, міських садах, галях та на березі водоймищ)</p>	 <p>Концептуальне вирішення “ландшафтного” театру відкритого типу в садибі Тобілевичів біля Кіровограду (Автор: ст. О.Суровецька, 2013 р.)</p>	 <p>Проектне рішення театраль-но-виставкової споруди в Парку культури та відпочинку ім.Б.Хмельницького в м.Львові (Автор: ст. Н.Бучок, 2014 р.)</p>
2	<p>Театри “просто неба”, що розташовані в гірському та складному рельєфі рекреаційної місцевості (характерні для регіону Карпат)</p>	 <p>Проект-концепція “ландшафтного” театру-саду в Парку культури та відпочинку ім.Б.Хмельницького в м.Львові (Автор: ст. О.Оленич, 2014 р.)</p>	 <p>Проект архітектури споруд для рокових концертів у ландшафті території кампусу НУ “Львівська Політехніка” (Автор: ст. А.Обрубанська, 2015 р.)</p>
3	<p>Видовищні споруди на відкритому просторі в міському середовищі (в історико-культурних, природно-заповідних територіях міст та урбанізованих мегаполісах)</p>	 <p>Реалізований проект “ландшафтно-фольклорного” театру в Музеї народної архітектури і побуту у м.Львові (Автори: проф. В.Проскураков, арх. П.Гаврилов, арх. І.Щербаков, 1989 р.)</p>	 <p>Дизайн ландшафтно-культурно-рекреаційної споруди з амфітеатром біля головного корпусу Національного університету “Львівська політехніка” (Автор: ст. Х.Максимчук, 2013 р.)</p>

Рис.3. Досвід проектування ландшафтних театрів в різних природних умовах архітектурного середовища (на прикладі проектів кафедри ДАС)

З давніх часів слов'янські племена, що проживали на території сучасної України плекали свої національні традиції, оберігали рідну мову та культурну спадщину предків (колядки, щедрівки, танці, народні обряди), що не могло не знайти своє втілення в архітектурі видовищних споруд на відкритому просторі. Ландшафтний театр, як найдемократичніший тип культурно-видовищної споруди трансформувався в умовах ХХІ століття в театральний об'єкт з елементами автентичних українських ознак архітектури. До числа таких характерних ознак можна віднести:

а) використання дерев'яного гонту, як складової покрівлі;

б) силуети форми дахів, освітлювальних веж, гримерних і костюмерних приміщень, що особливо характерно для національної архітектури на Бойківщині, Буковині, Гуцульщині та Поділлі;

в) використання національних візерунків в орнаментах та автентичної колористики в оздобленні будівель, що входять в комплекс відкритих театральних споруд.

Сучасні ландшафтні театри, які вже збудовані та були запроектовані в останні роки своєю архітектурою яскраво демонструють, як народні традиції українського народу втілюються в сценічний простір видовищних споруд “просто неба”, як культурна спадщина попередніх поколінь формує світогляд сучасної людини, генетичну пам'ять, що акцентує увагу на її історичній ідентифікації, як українця славного нащадка культури прадавніх слов'ян [8], [10], [11].

Висновки. Традиції українського народу, що історично склались на теренах нашої країни, сформували самобутні риси, актуальні прийоми побудови та автентичну організацію сценічного простору ландшафтних театрів, що створили архітектурний образ культурно-видовищних комплексів України в природньому середовищі на сценах, яких у даний час відбуваються масові театралізовані дійства, рокові та естрадні музичні фестивалі, фольклорні свята та народні гуляння на відкритому просторі. При цьому саме культурні традиції українського народу сформували неповторний архітектурний образ національного ландшафтного театру в умовах науково-технічного прогресу при створенні культурно-видовищних споруд ХХІ століття.

Література

1. Клековкін О.Ю. Морфологія театру: До історії термінів /О.Ю.Клековкін// МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія: зб. наук. праць з мистець. і культурології. – К., 2010. – № 7. – С. 59-62.

2. Кужельний О.П. Типологія театральних видовищ за місцем дії / О.П.Кужельний // Культура і сучасність: альманах. – К.: Міленіум. – 2011. – №1. – С. 174-178.

3. Проскуряков В.І. Архітектура Українського театру. Простір і дія: Монографія. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, Вид-во “Срібне слово”, 2004. – С.37-45.

4. Дударець В.М. Роль природних факторів в виявленні національних рис в дизайні та архітектурі України / В.М.Дударець // Вісник університету “Україна”. Сучасні інженерні технології: зб. наук. праць. – К., 2013. – № 1 (16).– С. 205-210.

5. Ліхнівська Л. Фольклорний театр: проблема термінології / Л.Ліхнівська // Народна творчість та етнографія. – К., 2003. – №5/6. – С. 93-97.

6. Гриманов А.А. О взаимодействии пространственной структуры открытых театров с ландшафтной средой / А.А.Гриманов // Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистец. – Х., 2006. – № 10. – С. 40-48.

7. Сафонов А.А. Открытые театры, их типология и возможности использования в условиях Крыма / А.А.Сафонов // Строительство и техногенная безопасность: сб. науч. тр. – С., 2009. – № 27. – С. 22-25.

8. Богданова Ю.Л. Театр ландшафту – ландшафт театру / Ю.Л.Богданова, Т.І.Кушнір // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Архітектура. – Л., 2009. – № 656. – С. 139-146.

9. Куцевич В.В. Еволюція формування об'єктів культури та дозвілля / В.В.Куцевич // Українська академія мистецтва: Дослідницькі та науково-методичні праці. – К.: НАОМА, 2007. – №14. – С. 248-260.

10. Проскуряков В.І., Гуменник І.В. Висвітлення актуальності формування і розвитку сучасної архітектурної типології “відкритих театрів” і, зокрема, “ландшафтних театрів” / В.І.Проскуряков, І.В.Гуменник // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Архітектура. – Л., 2013. – №757. – С. 155-161.

11. I.Gumennyk, V.Proskuryakov Lviv Architecture School experience in projecting “landscape” theaters in park areas of Ukrainian cities/ I.Gumennyk // Czasopismo „Srodowisko Mieszkaniove / Housing Environment”. – Krakiv, 2015. – №14. – p.128-135.

Аннотація. В статті розглянуті проблеми впливу українських традицій на архітектуру ландшафтних театрів ХХІ століття і аналіз факторів, які формують типологічні особливості проектування зрелищних споруд з національними аутентичними ознаками.

Ключові слова: архітектура, ландшафтний театр, театр “під відкритим небом”, народні традиції, аутентичні національні ознаки, організація сценічного простору.

Abstract. The article deals with the impact of Ukrainian traditions on the architecture of landscape theaters XXI century and analysis of the factors that form the typological characteristic of designing entertainment facilities with the authentic national features. *Key words:* architecture, landscape theatre, “outdoor” theatre, folk traditions, authentic national features, organisation of stage space.